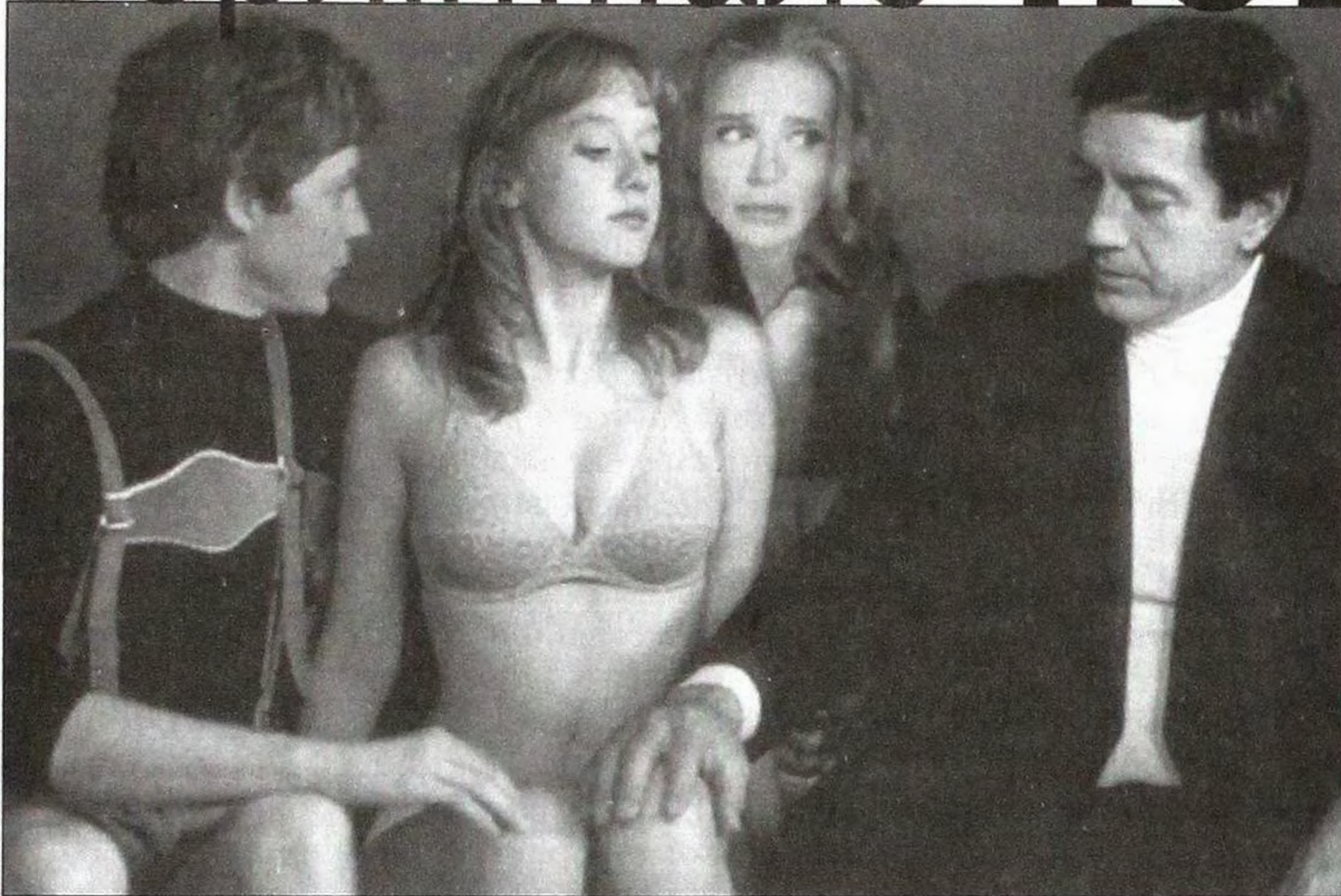

Сергій Тримбач

Із трійки найпрестижніших світових кінофестивалів Берлін наймолодший (Венеціанський засновано 1932-го, Каннський — 1946-го). Уперше його проведено 1951 року. З 56-го працює міжнародне журі, яке присуджує одного головного «Золотого ведмедя» і кілька «Срібних»: за режисуру, кращі акторські роботи, спеціальний ведмідь — символ Берліна.

Берлінале! Берлін...але **НОВИЙ!**

■ Кадр із фільму «Краплі води на розпеченому камінні». Режисер Франсуа Озон. Франція.

■ Дензел Вашингтон у фільму «Ураган». Режисер Норман Джуїсон. США.

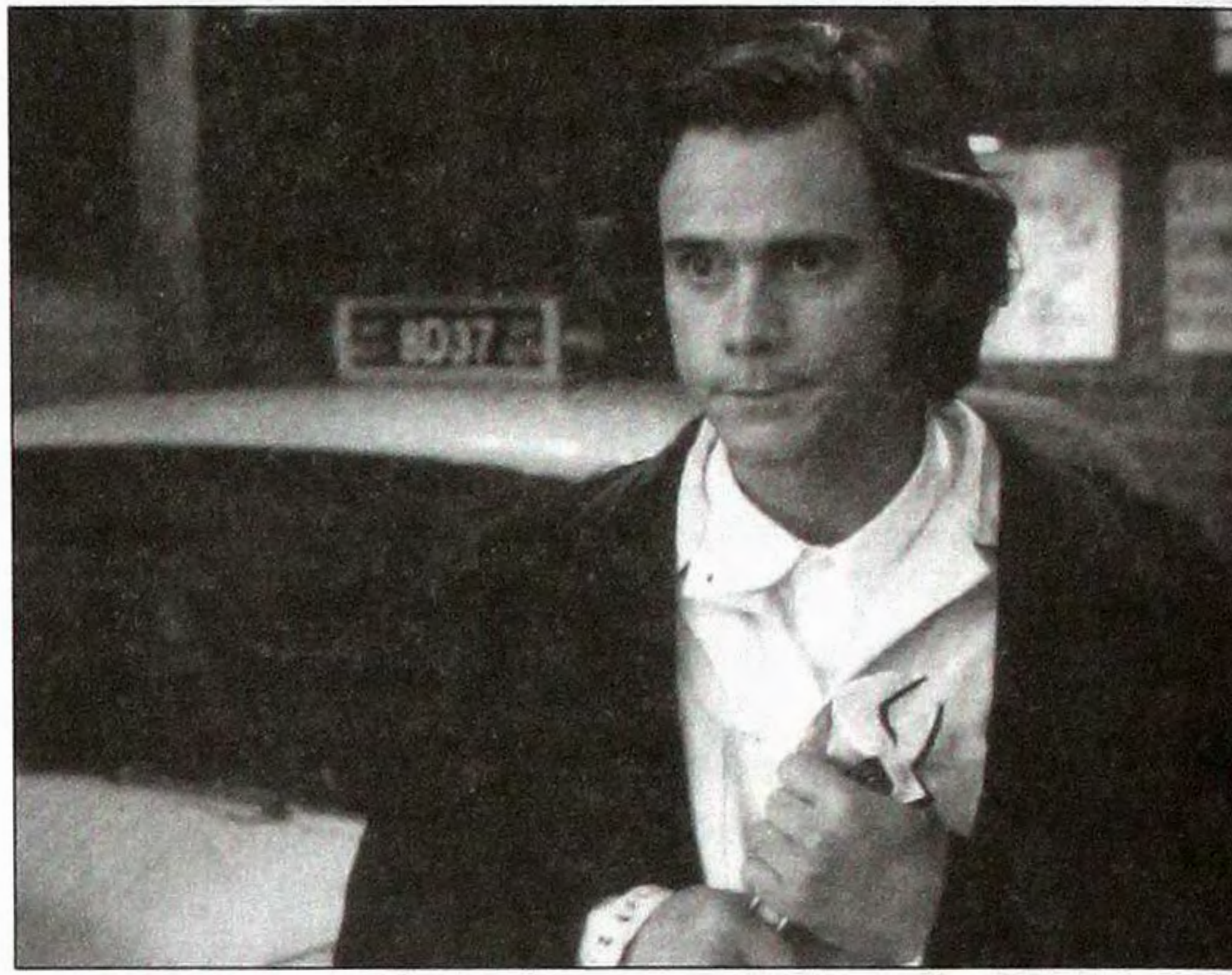
■ Кадр із фільму «Людина на місяці». Режисер Мілош Форман. США.

33

Отож нинішній Берлінале виявився ювілейним. Збіглося з приходом нового століття і тисячоліття, з поверненням столиці держави до Берліна... У зв'язку з цим вирішили не затискати грошву, а подивувати світ новою квартирою, новими вдяганками. У самому центрі столиці, ледь не на місці колишньої сумнозвісної стіни, постав Берлінале Паласт (Berlinale Palast), скляна видовжена химерна колба. За кількасот метрів — велетенський Sony Centre1, ще недобудований, у якому чудовий мультиплекс Cinestar, загнаний під землю багатозальний кінотеатр, а ще будуть кіномузей, кінематека (себто Національний кіноархів), елітарний кінотеатр «Арсенал», названий так, до речі, на честь однойменного фільму Олександра Довженка. Пройдете ще з півкілометра — і втрапите до іншого мультиплексу, «Сінемаксу» (Cinema XX), з на диво зручними комфортними залами, обладнаними найсучаснішою технікою... Звісно, не забули й про традиційні для фестивалю міські кінотеатри, котрі, як і раніше, публіка заповнювала вщерть.

Словом, перед нами постав фрагмент майбутньої цивілізації, нової культурної галактики — і в його центрі розташувалося екранне мистецтво. За ним, як і раніше, визнано право «найважливішого». А головне — це визнали й підтвердили глядачі, котрі терпляче стояли в довгих чергах біля кас і так само терпляче дивилися найхімерніші і найекзотичніші фільми. Як шкода, що наш народ уже почав забувати про існування кінотеатрального показу, про те, що фільм може існувати на великому екрані. Та ще не вечір... Однак ж було відчуття, що ти прибув сюди з іншої цивілізації, з іншого культурного потоку. Чи ж не про це єдиний з українських фільмів, що дістався до Берліна, «Лист в Америку», двадцятихвилинна стрічка улюблениці Берлінале Кіри Муратової? Двоє одеситів наговорюють у відеокамеру повідомлення про себе для заокеанського адресата. Життя тут рухнуло, зійшло на пси, й відтак далека «Гамерика» і близький електронний апарат трохи дратують. Зрештою, в камеру й плюють — пропади все пропадом, коли

34

доводиться тинятися отак, без видимих можливостей якось заробити собі на хліб насущний. Якесь достоевська розхристаність, відсутність скрип, й відтак душевний скрип — він і в уже звичному для муратовських персонажів вихлястому мовленні, і в пластиці тілесній, котра не знайома з якоюсь усталеністю, і в моралі, що «з'їхала з круга»... Десь-бо там є інші світи, інші цивілізаційні системи — впорядкованіші, злагоженіші, а в нас поки що так: й самим часом невтямки, де перебуваємо, що з нами відбувається.

Ми їм, до тої Америки, маленький-скромненький екранний конвертик на двадцять хвилин, а вони нам забабахали товстелезні, грубезні кіноромани. Читайте і заздріть, дивіться і наuczайтеся... Та що там вже ми? Де колишній кіногігант Італія? Нема нашої Італії, щезла за димами американських «кінолайнерів». Швеція, Іспанія, Угорщина, хто там ще — відгукніться! Ні, мовчать, тихенько встромивши до берлінської скриньки одного чи два конвертики із якоюсь «скромняцькою» картинкою. Хіба що у «Форумі» була могутньо представлена Японія (керівники цього сектору Берлінале, подружжя Еріка і Ульріх Грегор, є фанатами кіно цієї країни), а в конкурсі непогано цього разу виглядали французи. Та ще німці...

На відміну від нас, кіноіндустрія в Німеччині ніби ж то існує. Одначе, коли пройдетеся берлінськими кінотеатрами, то у вас складеться враження цілком протилежне. Мало не стопроцентне Заокеаня, вся ота «американська краса». В розмові з одним із тамтешніх кінознавців я висловив здивування з цього приводу, пославшись на Польщу: он же в них минулого року десь відсотків сорок прокату взяли польські фільми. Кінознавець махнув рукою: поляки — сконсолідована нація, у нас не те. Як, уже й німці несконсолідовані? Гвалт! От що поробили проклятуці янки при європейському дворі.

Втім, за німців турбуватися ще зарано. Одначе коли так діло піде... Вони ж нашого європейсь-

кого брата рекрутують, в полон беруть, на себе працювати змушують. Фестиваль і відкрився фільмом знаменитого німецького режисера Віма Вендерса «Готель «Мільйон доларів», спільного виробництва ФРН-США. Деякі ознаки вендерсовщини присутні — в якомусь готелі в Лос-Анджелесі живуть розхристані, розшарпані душі, котрим хочеться літати. Під американським небом вони усе ж вкручуються у щось детективне, присмачене надсучасним зображенням, новими «диджитальними» технологіями і суперзірками Мілою Йовович, Мелом Гібсоном, Джереми Девісом.

Власне німецький продукт — картина Фолькера Шльондорфа «Легенди Ріти» — хоча й була визнана кращим європейським фільмом (до того ж «Срібний ведмідь» актрисам Бібіані Беглау та Наді Ул), та більше розчарувала. Історія західнонімецької терористки, що опиняється в НДР і починає співпрацю із Штазі, переказана надто вже нудно, без цікавих характерів і найменших відкриттів: як мистецьких, так і соціально-психологічних.

Ще один німецький режисер Рудольф Томе в своєму «Парадизі — сімох днях із сімома жінками», судячи з усього, вирішив, що досить запропонувати трохи химерну фабулу (літній ювіляр збирає жінок, які зіграли помітну роль у його житті), і це «автоматом» позбавляє тебе необхідності шукати чогось небанального. Тривіальність ходів, втім, була очевидною не для всіх — журі нагородило стрічку «Срібним ведмедем» за кращий акторський ансамбль. Коли додати ще одного «Ведмеда», спеціального, Вендерсу, то складається враження, що журі намагалося якось вирівняти ситуацію, врівноважити американський тріумф нагородами господарям, у яких, до того ж, ювілей.

Хто по-справжньому захистив честь європейської культури, то це французи. «Жінки і магія» Клода Міллера вибудовані якраз на діалозі цивілізаційних кодів. Героїня стрічки, за фахом антрополог, вивчає африканські ритуали і ще щось

екзотичне. Одначе втрапляє в нещасливу смугу – мучать мігрені, організм раптово розбалансовано. Лікар намагається повернути його до нормального життя суто раціональними засобами. Не виходить, доводиться пацієнтку покласти до шпиталю. В палаті сусідками ще двоє жінок, і в кожній свої магії, свої похитування «даху». Особливо в старій, де з психікою уже серйозні проблеми. Та саме в спілкуванні з нею героїня фільму й одужує – хоч ніби ж «Африка», ті самі прибамбасні танці й вихилися, покладені на тло лікарняного побуту, в якому так багато чорношкірого персоналу, котрий не втратив зв'язків з прабатьківщиною... Дотепно й змістовно, за що й одержав Міллер приз журі ФІПРЕССІ.

Інший француз, Франсуа Озон, у фільмі «Краплі води на розпеченому камінні» спершу пропонує нібито традиційну оповідь про гомосексуальну пару. Бажання полишити зал гальмувалося тільки тим, що це екранізація ранньої п'єси Райнера Вернера Фасбіндера... І справді – в другій частині стрічки все обертається на французький гумор. З'являються жінки, стосунки набувають інших кольорів, а ближче до фіналу уся четвірка зіллється в пісні-танці, де все тринтрава, де немає усталених меж і традиційних ролей. Такий собі образ сучасної цивілізації, в якій усього напхом напхано, де все перекинулося й вкладається заново. Матеріал французького життя з його етнічно-расовою строкатістю й невпинним діалогом культур-мультикультур, химерно проростає крізь фасбіндерівську драматургію. Азіатське кіно було гідно представлено фільмом знаменитого китайського режисера Чжена Імоу «Дорога додому». Ніби ж традиційно, на матеріалі, добре знайомому нам за прозою Чингіза Айтматова: юначча ніжність, що б'ється об мур жорстокої дійсності. Герой стрічки приїздить на похорон батька, що сорок років працював у сільській школі, і розповідає нам про любов своїх батьків, що трапилася наприкінці 50-х. Минуле постає в кольорі – шаленство почуттів збурює палітру природи. Натомість сучасне село у чорно-білому вбранні... чи ж не тому, що тут панує прагматика, присмачена цинізмом? Теж діалог – часів і моралей... Прекрасний фільм, котрий здобув другий за значенням приз фестивалю.

Юнаки є героями і японської картини «Хор хлопчиків» (режисер Акіра Огата). У героя стрічки помирає батько – з питаннями на устах: «Що ж то було?» Життя? Мічіо потрапляє до нової школи і там стає учасником хору... Живе й механічне, приземлене й романтичне переплітаються тут. Що ж це було, що є? Життя змінюється, від нього чекаєш якихось бунтарств, революцій навіть – бо ж недавнє минуле Японії видається відворотнім і навіть остогидлим. Із революційної Росії приходять пісні, їх старанно заучують хлопчики: а що як з піснями прийдуть і переміни? Та утопії рухнуть, розіб'ються мрії...

Кіно Росії в конкурсі представляв фільм Олександра Прошкіна «Російський бунт» (за «Капітанською дочкою» Олександра Пушкіна). Як Омелян Пугачов вогнем і мечем насаджував свої утопії. Доволі традиційне кіно, до того ж місцями відверто нуднувате. Сам режисер на прес-конференції наголошував на тому, що йдеться про консерватизм життя Росії. Знімали-бо в Оренбурзьких степах: ті самі реалії, що й за Пугачова чи Пушкіна, і люди ті самі, й етноси: башкири з татарами. І на політичній авансцені нині такі ж пройдисвіти і самозванці, як Пугачов. Не діалог, виходить, часів, а біг наосліп по колу? Одне тільки й надихає: стабільність. Захід є Захід, а Росія є Росією.

В «Панорами» помітним явищем став інший російський фільм «Земля обітована», грузинського, щоправда, режисера Олександра Рехвіашвілі. Це монтажна стрічка, зіткана з величезної кількості документальних епізодів. Розповідь про Палестину у ХХ столітті, про прихід євреїв на історичну батьківщину. Образ народу, що, попри всі негоди, усе ж рухається вперед, це, до певної міри, і образ усього минулого століття. Ми в ньому жили і кудись рухалися. Не всі, правда, знають тепер, куди саме – та це вже деталі. Хто напевне знав – американці. Пнулися вгору і таки випхалися. Тепер дивляться на нас з тої гори – зверхньо, а чи й поблажливо. От і на Берлінале їх було: чи не третина конкурсної програми, і не зле, треба визнати. Чим б'ють усіх інших – новими технологіями, видовищністю, потужною енергетикою, високим професіоналізмом режисури, операторства, акторів. «Магнолія» молодого режисера Томаса Андерсона закономірно здобула «Золотого ведмеда» – про життя як діалог окремих доль, в яких усе ж прозирає єдність. Мілош Форман у «Людині на місяці» (приз за режисуру) оповів про артистичну натуру, котра так заплуталась у своїх перевтіленнях, що, може, це й стало причиною фізичного нищення. Дензел Вашингтон одержав «Срібного ведмеда» як кращий актор – в «Урагані» Нормана Джуїсона він відтворив образ стоїка: відомий боксер потрапляє до в'язниці, та лишається самим собою і, зрештою, перемагає. Натомість герой фільму Ентоні Мінгелли «Талановитий містер Ріплі» прагне стати кимось іншим й від цього програє. Ну, а молодіжний ідол Леонардо ді Капріо грає хлопця, котрий намагається знайти рай на тайландському острові, – теж кепсько закінчується діло («Пляж» Денні Боїла)...

Ні, американці є американцями – розвиваються, вражі діти, динамічно, а головне, знов-таки, знають, куди і як іти. От би нам отаку впевненість і таке знання! Поки ж що маємо смуту й засмученість. Лишається писати листи до Гаме-рики: а ну, як помітять, та ще й порадять щось. Кіру Муратову помітили ж, так що черга за іншими.